

על התמורות

(בשולי הויכוח במועצה החקלאית)

היה היתה תקופת ייצוא השקדים. בשירים על הצמוקים השקדים הרגיעו והרדימו אותנו עוד בערישות ילדותנו. השקדים גדלו ופרחו ביהודה ובגליל והיו לתפארת ארצנו. לא כבימינו אלה שהנם בבחינת תרופה יקרה בשביל חולינו. ערמות השקדים פרו ורכו בחצרות אכרינו. היתה אמנם, קצת עבודה ורוחה למשפחות שכנינו. אך בשוק לא עמדו בהתחרות שקדינו. אף קליפור תיהם לא נוצלו כמאכל לבהמותינו, כי מעטים דלים היו עדרינו.

והיה היתה תקופת הטבק... שרידיה קיימים עדיין במשולשי המיעוטים. איפה אישם מקייר מים אותה בודדים ותמימים ממתישנינו עולינו. הפקחים, שוב מחפשים ענפים חדישים ליצואנו.

וגם בהדרים, שאין כמותם לפאר ולהדר היצוא, נפלה לא פעם שלהבת המשבר. זכור הזמן בו הגענו לברכת שנים-עשר המיליונים תיבות. השוק רווה, ותמלאנה תעלות פרדסינו פירות זהב-נרקב. ופרות אין להאכילן בו. הפרד טה כלתה מהכיס, וידנו לא השיגה לקנות לחם, חלב וביצה לרעבים שבבתינו.

ועוד נזכור — כי גם בתקופת הרווחה הובא הזבל להשבחת פרדסינו על דבשות גמלים מעדרי הבדוים מסביבות באר שבע, ובאניות קלות, בדרכי הים מאי קפריסין. השמים מבטחם בפירות היצוא בלבד — ירשמו נא זאת להם לזכרון. כי אם בארזים נפלה שלהבת — מה יעשו אוזבי קיר?

חרשה נפלה בישראל

ושוב קולות תרועה וישועה במחננו. הבטנים והכותנה מכל צרה יצילונו, ובעזרת השם החדש — „משקי שדה“ — נשים מבטחנו. ידענו פעם על מרחבי-שדה, הכוללים הכל. כשרצינו פעם לצאת מתחומי „גן הירק“ קראנו בשם הכולל — „השדה“ את בטאוננו. השדה — כולל את כל הענפים ואת כל המקצועות. גם תבמות בשדות ירעו.

בעקבי אחרי הויכוח החם והער, שהתלבה במועצה החקלאית — נזכרתי בדרישה ששמעתי פעם בין שתי נשים קשישות. שאלה אשה אחת את רעותה: „כיצד מצליחים להמציא בכל פעם אפנות חדישות“. ענתה חברתה: „אין זו תמיד מלאכת מחשבת, הזקוקה לחריפות המוח. משיצא בגד מהאופנה — שמים אותו בחבית חסרת קר-קעית. עליו שמים את הבגד השני, שיצא מהאופנה — וכן הלאה. בהתמלא החבית — הופכים אותה על פיה, וכך מופיעות אפנות חדישות“. אף אנו, דומני, נוהגים כך. בכל פעם מעלים שוב אותה גברת, תוך שינויים קלים באדרת ו„למחדשים“ יאמר: „נושן כחדש יציער“.

הויכוח חנושן

ישן נושן הוא הויכוח. זכור הוא מאז עלה בדעתי של מורה דרכנו בחקלאות, הח' יצחק וילקנסקי ז"ל להביא פרות מבירות ומדמשק ופרים להכלאה מהולנד ומפריזלנד. „לאן יכנס כל החלב הזה“ טענו מתנגדיו. „ארצנו מלאה חלב, סמנה וג'בנה מעדרי הערבים, ואניני הטעם שביפו ובחיפה שטופים בחלב-פרות ובתוצרתן מרפתות הגרמנים שבסביבתם — יעסקו להם הגרמנים השוטים בעסק זה. אנו היהודים, חריפי המוח וידעי החשבון — לפירות ה„יצוא“ נישא עינינו. אלה — מהמשברים יצילונו. בתקופה ההיא חלו באמת תמורות ושינויים בתכנון משקנו ובהכוננת דרכינו בחקלאות.

חיה היו

כמיהתנו הרבה ליצוא אינה חדשה בתוכנו. היה היו תקופות יצוא שונות על תקוותיהן ומשבריהן. זכורה תקופת הגפן היין. קנאנו באיכרי צרפת ה„מתעשרים“ מיון, אף כי ידענו שאדמתם מבורכת, מימיהם רבים חולים, נסיונם עשיר והסתגלותם רבה. כרמינו, הכשרים וה„טריפים“, רבו בעמק ובהר, באדמות הכבדות כבקלות והסוף... אף ה„סובסידיות“ של הברון לא הצילונו ממשבר היין.

עמנו. האחרית — היצוא, גם היא מכאן בוא תבוא. אך חלילה לנו להתחיל מהסוף. העדר — ברכה בו למזונותינו והוא הקונה הבטוח לעודפי תוצרתנו, על כל משבריו — ואף אם אינו נקי ובטוח מהם — הוא עד כה התגבר, ושאל את האיכר ויגדך: מהפדה — תוספת חדר לבני משפחה שגדלו; אפשרויות להשיא בת ובן, ואף לאפשר להם הקמת משק משלהם, ולא בכדי גרסו חז"ל: „עשתרות קריינים — שמעשירות הן את בעליהן“.

היבוא והיצוא

ואולי, באמת, מהראוי שנקדים לטפל בהקטנת היבוא מאשר לטפל בהגברת היצוא? והא בהא תליא, בהקטנת היצאותינו יגדל כוח התחרותנו בשוקי העולם. ובעצם הרי גם שוקינו הפנימיים מוצפים בתוצרת חוץ ואלמלי מכסי המגן לא היה כל מקום לתוצרתנו אף בתוככי ארצנו. גם חקלאינו בכבודם ובעצמם אינם נהנים הנאה מרובה משמנת ומחמאה, מחובצה ומגבינה הבאים מתוצרת משקיהם. אף הם בעצמם מורחים פיתם במרגרינה, הנוצרת, בחלקה הגדול, משמני חוץ. גם הביצה „שלנו“, ברובה ככולה, מתוצרת חוץ היא נולדת. ואולי נעין לגלות קלוננו ברבים ונגיד את האמת המרה — כי גם החלב בא רק דרך עטיני פרותינו, אך לא מגידולי שדותינו בלבד הוא בא.

בינתיים מטרה אחת כבר השיגה תורת „היצוא“ המהוללת — גם הפרה והתרנגולת הפכו לענין שבעסק ושבמסחר. אף בעמק יזרעאל קמו „בתי החרושת“ לחלב ולביצים. את התורה על המשק האורגני — אורגני בשילוב ענפיו ואורגני במזונותיו ובזבליו — אותה קיבלו ותיקי העמק ממוריהם ומנחיליהם — רופין וולקני — השליכו אחר גוים, ואת התורות ה„חדשות“ של המת-ימרים להיות תלמידיהם, קיימו וקיבלו על עצמם ועל זרעם.

מכל מלמדיהם השכילו

תיתי להם למומחי הכלכלה הצעירים והרעננים, שקם בהם העוז והאומץ להכריז על התורות הנושנות כעל חדישות. הרי חייב אדם, היושב

השדה, כמונח מצמצם, סודו ידוע, כנראה, רק למחדשי חידושים בבלשנות, כשם שסודות רבים ידועים, כנראה, להם. כמחדשים בכלכלת המשק, ידוע להם, כנראה, גם הסוד כיצד להתגבר על כל הפגעים והמזיקים, ללא מחזור זרעים מחלים ותקין, כיצד האדמה המנוצלת תמשיך לתת יביר ליה שנים רבות — ללא זבל אורגני; כיצד, בחריפות מחותנינו בלבד, נעלה את יבולינו מעל ליבוליהם של איכרי מצרים וסודן, בוכרה וקזח' דיסטן ואף נתחרה אתם בשוקי העולם. ואולי הסוד טמון במיכון ה„זול“ שלנו, שיתחרה במימיהם הזולים ובשכר עבודתם הזולה של תושבי ארצות אחרות? לאלוהי ה„שמות“ הפתרונים. אך מכאן עד לריבוי היצוא ועד לאפשרויות של התחרות בשוק — ארוכה הדרך.

וכאן שואל בונצי שוויג התמים: „מה נעשה, בינתיים, בפסולת הסלק והקנה של תעשיית הסר כר, בגרעיני הכותנה ובגבעולי הבטנים — באין במשקנו בעלי חיים להאביסם בהם? התחולק ארצנו אזורים אזוריים: לאזורי בתי החרושת לפרות ול-תוצרתן ולאזורי בתי החרושת למוצרים אחרים. ובכמה כסף תעלה או ההובלה מהכא להתם ומ-התם להכא? אך מי פתי ישים לב לקטנות כאלה הצצות במוחות התמימים בשעה שדנים על היצוא הגדול והגדל?״

רמת החיים

בודאי שאין זכאי כחקלאי לרמת חיים הוגנת. כל יתרונו של עובד האדמה בזה, שמובטח הוא בשניים: בעבודה ובמזון. בעבודה — למעלה ראש, מאז ומתמיד וגם לעתיד לבוא. במזון — לאשרנו, לחדשים יבכרו פירות כרמינו וירקות גנינו. אך השלישי לברכת „המזומן“, המזומן ממש. רק לעתים נדירות ימצא בכיסינו, על הבחור בחקלאות לדעת זאת, להכנס בזה ולהת-חנך לזה. המחפש דוקא את השלישי למזומן — ימצאהו בדרכים אחרות, הנהירות לבני עמנו בכל אורך גלותנו. רמת חיינו היא, קודם כל, בסיפוק מזונותינו ובהאדרת התפריט לעצמנו ולעמנו. השאר בוא יבוא גם מעודפי תוצרתנו, ומיצואם לשוקי עולם מעודפיהם, — אבל לא מהם בלבד. ראשית מבטחינו — בסיפוק צרכי

תגופה וכליה. היא הוקעה כאויב מספר א', לחקלאי כפרט ולמדינה ככלל, ולא על ריבוייה הנפרד הורם גרון הקיצוץ, אלא על עצם קיומה. „מיותרת“ היא ואף הפסד בה וסכנה בה גם כבת יחידה במשק. משום כך נאלצנו להגן עליה, על קיומה, על כוס החלב לילדי מתישבינו-עולינו החדשים ועל קורט הזבל האורגני, לפחות למשתלולותיהם. בחיך סלחני הגיבנו בשמענו תורות „חדשות“ אלה מפי „מישבינו“ הצעיר רים. אך אי אפשר לעבור בשתיקה כששומעים תורות חדשות אלה מפי אשכול הותיק. ממנו, אשר יצק מים התחנך על ברכי רבותינו ומכווני דרכינו בחברה ובמשק; ממנו — אשר חי בחברת חברים, אשר שרו על „השבלים פנימה“ ועל „ריח הזבל“; ממנו — אין לקבל כפירה זו. אכן הפעם — במקום אשכול הכופר אשכול הכופר.

צדקה המועצה

וטוב שהמועצה הסתייגה מתורות אלה. על אף התמורות והשינויים, המדומים האמיתיים, קבעה היא שאין להגנים בנקיטת דרכים קיצור גיות. בעקבות החלטותיה צריך לצמצם את ההפסד רזה ב„בתי החרושת“ לחלב שבמשקינינו הותיקים ולספק, לפחות את הפרה היחידה, למשק הצעיר, ואם אפשר להניח שהמשק הותיק ימצא לו בעצמו את דרכו, הנכונה והכדאית בשבילו, אם דק תסולקנה „הטובות“ הרבות שמעניקים לו — הרי למשק הצעיר יש להכניס, ובחזקתם האפשרי, את היסוד הבטוח למשקו ואת הבסיס הנכון להרגשתו ולהרגשת בני ביתו — את בעלי החיים לתוך חצרו.

ולמתישבינו הצעירים והותיקים כאחד יש ליעץ שירשמו לפניהם את הכתוב הנושן, שתמיד יש לחדשו: „ויוצרו שדות ויטעו כרמים ויעשו פרי תבואות ויברכם וירבו מאוד ובהמתם לא ימעט“ (תהלים קז לח).

יעקב אורי

(הועתק מ„הפועל הצעיר“, 17/1, 1959)

במקום אחראי, לחדש משהו. ואם קשה הוא התפקיד, להחזיר את החקלאים הותיקים לדרכי המשק האורגני הותיק — הרי קל יותר לחנך את המתישב החדש למשק המסחרי ה„חדש“. „קל יותר לכופף ענף חדש מאשר לישר ענף ישן“ — אמרי אינשי. ומטרה זו אמנם הושגה. ועוד: רשאים מישבינו החדשים ורבי כלכלתנו הרעננים ל„חדש“ כאות נפשם, אך כיצד הרשו לעצמם ליחס את שיטותיהם ה„חדשות“ לטובי מורינו ומדריכינו בהתישבות ובהתנחלות, בעוד מתי מעט מתלמידיהם הנאמנים, שספגו תורותיהם בדמם, זוכרים אותם ומכירים אותם יפה יפה? ה„מחדשים“ — או שאינם מבינים ואינם יודעים תורות אלה, או שבזדון מסלפים אותן, תוך רצונם להתלות באילנות גדולים. אמנם, גם רבותינו הראשונים התייחסו בחיוב רב לפירות המנופולין ומאוד החשיבו את ריבויים ושיפורם, במקומות ידועים ובתנאים מתאימים, אך אין לבטל במחי יד את עיקרי תורותיהם ואת אשר ראו כיסודי היסודות לתכנון משקנו — את המשק המעורב, זה הבסיס האיתן לחקלאות הארץ. הקווים וההנחיות הטובות שבדברי המחדשים ובספריהם, אמנם, משל רבותינו הגדולים הם. אך הסילופים בדרכי הגשמתם והמסקנות, שהגן ההפך הגמור מתורות רבותינו ומדריכינו, אך משל המחדשים בלבד הם ועליהם האחריות עליהם.

„אני כופר בקדושת הפרה“

את הפרה אף פעם לא קידשו אכרינו. להיפך. הפתגם: „עבדים היינו לפרה“ נפוץ מאוד בין חקלאינו. הפרה מחייבת להשכים קום ולאחר שבת על ידה ברפת. לעתים היא אף גורמת לנדודי שינה. ביחוד כשהיא לפני ההמלטה. הפרה היא אך נסבלת, משום ערכה ותועלתה, ומשום חסכוניותה, על כן חיינו עד כה בשלום אתה. נהנינו מחלבה ומוולדותיה. וכשמוזן בבית — שלום במשפחה. לפתע הוכרזה עליה מלחמת